

Слободан Антонић
Филозофски факултет
Београд

ВЕЛИКА СИНТЕЗА

(Слободан Вуковић, *Српско друштво и економија: 1918-1992*,
Сремски Карловци, Нови Сад: Издавачка књижевница Зорана
Стојановића, 2012, стр. 592)

Слободан Вуковић спада у ред наших најистакнутијих социолога¹. Главна тема његовог досадашњег истраживачког рада били су економско-материјални аспекти друштва: друштвена структура (књиге: *Радништво и бирократија*, 1985; *Покрећљивост и сиротиња друштва*, 1994), економска социологија (*Чему приватизација?*, 1996), системска корупција (*Корупција и владавина права*, 2003; *Право, морал и корупција*, 2005). Извесни изузетак била је његова књига *Етика западних медија: антисрпска пропаганда деведесетих година 20. века* (2009; енгл. изд. 2012), која се бавила медијским аспектом распада Југославије.

У овој књизи, пак, Вуковић настоји да обједини занимање за економске аспекте социологије и за процесе распада Југославије. Основна тема је утицај различитог темпа и нивоа развика регионалних/републичких економија у Југославији 1918-1992. на распад те државе.

Књигу *Српско друштво и економија: 1918-1992*. издавач је објавио у угледној едицији „Левијатан“, након књига А. Кожева *Нацрт за једну феноменологију права*, Ј. Г. Хердера *Идеје за филозофију новог човечанства*, Ж. ле Гофа *Средњовековна цивилизација западне Европе*, Т. Парсонса *Друштвени систем*, Ж. Делима *Цивилизација ренесансе*, А. Токвила *О демократији у Америци...* Дакле, то је библиотека великих, синтетичких дела, књига која су врхунац интелектуалног напора да се разуме епоха, систем, култура и историја. Вуковићава књига, како по обиму, тако и по дубини мисаоног захва-

---

¹ Слободан Вуковић (Даниловград, 1946-), дипломирао је социологију на Филозофском факултету у Београду, а докторирао на Филозофском факултету у Загребу (1991). Радио је у Институту за социолошка и криминолошка истраживања (1992-1999) и у Институту друштвених наука (од 1999), где је научни саветник и управник Центра за социолошка истраживања (од 2002). Био је главни и одговорни уредник часописа *Социолошки преглед* (1994–1996. и 2000–2004), председник Српског социолошког друштва (1996-2000) и члан Националног савета за науку (2006-2011).

та историјске стварности, по својој теоријској утемељености, као и по научној акрибичности, потпуно припада том реду великих интелектуалних синтеза.

Књига је подељена у три основна дела. У првом делу („Стратегија` лажног мира у кући“, стр. 19-264) говори се о последицама економске политике вођене у Краљевини Југославији по неједнак регионални развој, те о економским односима између региона или историјских покрајина Краљевине Југославије. Аутор посебан нагласак ставља на период непосредно након уједињења. Користећи опширну историјску грађу, као и литературу слабије познату у ширим научним круговима, Вуковић убедљиво показује да су, супротно уобичајеном становишту изложеном у пропагандно-партијским текстовима после Другог светског рата, северозападни региони Краљевине свој развој након уједињења базирали на рачун југоисточних региона. Ту предност су стекли у првом петогодишћу након Првог светског рата, када је српска политичка елита била заокупљена уједињењем и хармонизацијом политичких и економских односа у земљи. Почетна, одлучујућа предност стечена је, пре свега, захваљујући замени безвредних аустријских круна за динаре² и захваљујући инфлаторној конјунктури. У том првом петогодишћу, на Словенију, Хрватску и Славонију отпадало је три петине укупних инвестиција у индустрији Краљевине. Истовремено, централна влада је завела и велике царине за индустријске производе, а паралелно с тим наметнула извозне царине за пољопривредне производе. Тако је, путем маказа цена, дошло до преливања дохотка из пољопривреде у индустрију, односно из мање развијених у развијене регионе.

Други и трећи део књиге („Заузимање стартних позиција“, стр. 265-448 и „Позициона броба ради одржања заузетих позиција“, стр. 449-524) говори о економским односима између република непосредно након Другог светског рата, као и доцније, до пред распад СФРЈ. Опет се нагласак ставља на економска дешавања између република одмах након доласка комуниста на власт у земљи, односно до краја првог петогодишњег плана. Ти односи су, подсећа аутор, били потпуно подређени политици. Преливање дохотка обављано је механизмима економске политике а то значи, пре свега, уз помоћ федералног буџета, реквизиције и обавезног откупа, затим путем пресељења индустријских објеката, депресираних цена пољопривредних производа, цена стратешких производа, енергената и сировина и многим другим механизмима. Све ове мере су највише и по правилу погађале Србију. Иако се ово јасно увиђало и у тадашњем комунистичком руководству, са таквим мерама се настављало због, како је приликом усвајања првог петогодишњег плана, у Народној скупштини јавно речено, предратне „политике националног утњетавања“ и „хегемоније“, коју је између два светска рата спроводила „великосрпска“ буржоазија и „хегемонистички“ Београд. Стога је учешће Србије у индустријској производњи Југославије у првој петолетки смањено за 13,8 процентних поена. Индустријски развој осталих република, у том раздобљу, у великој мери је био управо на рачун Србије.

---

² Аустријска круна је мењана у динаре по сразмери 4:1, иако је „након завршетка рата степен покривености динарских новчаница у злату, сребру и другим вредносним папирима заменљивим за злато износио 87,28%, а аустријских круна свега 1,02%“ (стр. 122).

Аутор подсећа да су економску политику, у то доба, креирали и спроводили, поред Јосипа Броза, Привредни савет на чијем је челу био Борис Кидрич, затим Савезна планска комисија на чијем је челу био прво Андрија Хебранг а затим Борис Кидрич, те Министарство тешке индустрије, на чијем је челу, од оснивања до гашења, био Франц Лескошек. Сви ови комунистички функционери били су Хрвати или Словенци. Вуковић детљано извештава како је функционисала тадашња хрватско-словеначка коалиција у савезним и партијским телима, те како се мерама економске политике, као на пример, уз помоћ високе царинске заштите прерађивачке индустрије и готово никакве заштите сировина, вршила тиха прерасподела националног богатства у корист једног или више региона, односно република. Мере економске политике сваки пут су погађале Србију (централну или целу), односно из ње је извлачен знатан део нето акумулације, а наизменично, али не и обавезно, Словенију и Хрватску.

После почетне предности северозападних региона, стечене на овај начин, форсирају се високе цене прерађивачких производа заштићених високим царинама, који се претежно производе или монтирају, у тим подручјима. На другој страни, у Србији и Босни и Херцеговини се интензивира рударство и граде скупа енергетска постројења (неопходна целој земљи), која ангажују огромна средства, нижи обрт капитала и ниску запосленост. Ти енергенти и производи испоручују се по депресираним ценама ради опстанка шрафцигер индустрије. На трећој страни, депресирају се цене пољопривредних производа и сировина претежно из југоисточних република. Нову предност Словенија стиче потписивањем Осимског споразума између Југославије и Италије. Једна од последица тог споразума је да је велики део спољнотрговинске размене Југославије с Западом усмераван кроз малогранични промет с Италијом, од чега је посебну корист (у заради и девизном приливу) имала словеначка привреда.

Парадокс је да је Србија проглашена за развијено подручје иако је, због ратних разарања и дотадашње економске политике, а нарочито оне у току првог петогодишњег плана, била испод просечног нивоа развијености Југославије (индекс развијености централне Србије у односу на Југославију износио је: 1947: 100,5, а 1955: 85,7). Србија је за развој неразвијених подручја (касније република и за покрајину Косово и Метохију) издвајала значајне своје новца а у неким годинама и преко половине нето остварене акумулације, без обзира на чињеницу што су многе њене општине биле далеко испод развијености неразвијених република и покрајине Косова и Метохије.

Последица описане економске политике била је та да је Словенија четрдесетпет година касније у односу на Војводину и централну Србију имала вишеструку предност. Речена предност се из године у годину стално повећавала у односу на остале регионе, нарочито неразвијене југоисточне републике и покрајину Косово и Метохију. Политичка елита Србије, констатује Вуковић, није смогла снагу, иако је за то имала више него довољно разлога и повода, за заједнички наступ како би се колико-толико супротставила прво управљачкој четворци Броз ? Кидрич – Кардељ – Бакарић, односно каснијој тројци у саставу Броз – Кардељ – Бакарић.

Књига Слободана Вуковића је изузетан научни рад. Аутор је показао ванредно познавање области којом се бави – о чему сведочи обиље коришћене литературе из историје, економије, социологије и политикологије (стр. 547-578). Вуковић је уложио велики труд да сачини исцрпни преглед података о економским, али и друштвеним кретањима по регионима у Југославији 1918-1992. За то је било неопходно прегледати на хиљаде страница књига и научних часописа, који су излазили током седам деценија постојања југословенске државе. За већину од тих књига и часописа млађе генерације научних радника у данашњој Србији вероватно нису ни чуле, тако да је посао који је обавио Слободан Вуковић знатно олакшао свако будуће истраживање унутрашњих узрока распада Југославије. Слободан Вуковић је прикупио и много вредних и значајних података о друштвеном и економском животу обе Југославије. Тим је ова књига постала и изванредно спремиште података за социологе, економисте, историчаре, политикологе и друге друштвене научнике који се желе поближе позабавити изучавањем привредне, друштвене и политичке историје Југославије 1918-1992.

Вуковић је демонстрирао и добру способност уопштавања, системског мишљења и изналажења важних каузалних механизма. Премда је огромна грађа местимично оптерећивала његово излагање, Вуковић је ту грађу успешно држао под контроплом, трудећи се да свако поглавље заврши са одговарајућим закључцима, које ће у завршном делу рада концентрисати у убедљиву потпору своје главне тезе – да је привредна политика у обе Југославије пре ишла на уштрб интереса Србије, него што ју је – као што се тврди у бројним некритичким или пропагандним чланцима и књигама – у било ком аспекту фаворизовала.

У стандардној научној продукцији често блесне и понека књига коју колеге одмах препознају као вансеријско дело. Ова Вуковићева супериорна синтеза историјске социологије и економске историје свакако да спада у ту групу великих књига. И уколико српска друштвена наука буде заиста хтела да се развија по начелу кумулативности научног сазнања, ова књига биће једна од кључних референтних тачака од које ће полазити свако даље истраживање српског друштва у 20. веку.